

Nagy Melitta Mónika

A VALLÁS SZEREPE A NŐI FOGVATARTOTTAK MINDENNAPJAIBAN – KUTATÁS A PÁLHALMAI ORSZÁGOS BÜNTETÉS-VÉGREHAJTÁSI INTÉZETBEN

The role of religion in the everyday life of female prisoners – Research at the Pálhalma National Prison

Az elmúlt évtizedekben a fogvatartott nők száma több országban is lassan, de folyamatosan emelkedett, és ez a tendencia valószínűleg a jövőben is folytatódni fog. A női fogvatartottak egy olyan csoportot alkotnak, akik különösen nehéz helyzetben vannak a börtönben, és gyakran több problémával szembesülnek, mint férfi társaik. Tanulmányomban azt vizsgáltam, hogy hogyan befolyásolja a vallásgyakorlás a női fogvatartottak életét a börtönben. A Pálhalmai Országos Bv. Intézetben végzett kutatásom során a női fogvatartottak vallási hátterére, vallásgyakorlási szokásaira, a vallásos csoportokban való részvételükre, valamint a vallási gyakorlatok hatásaira összpontosítottam a börtönben töltött idejük alatt.

Kulcsszavak: vallás, büntetés-végrehajtás, nők, APAC¹, kutatás

In recent decades, the number of women in prison has increased slowly but steadily in several countries, and this trend is likely to continue in the future. Female prisoners are a group who face particularly difficult situations in prison and often face more problems than their male counterparts. In my study, I investigated how religious practice affects the life and well-being of female prisoners in prison. During my research at the Pálhalma National Prison, I examined the religious background of female inmates, their religious practices, their participation in religious groups, and I focused on the effects of religious practices during their time in prison.

Keywords: religion, penitentiary, women, APAC², research

1 Szövetség az Elítéltek Védelmére és Támogatására

2 Association for the Protection and Assistance of the Condemned

A női fogvatartottak megjelenése a börtönökben

Bár a modern tudományos megközelítés azt hangsúlyozza, hogy az emberek nem csoportosíthatók egyszerűen csak az alapján, hogy férfiak vagy nők – mivel a nemek közötti különbségek sokkal összetettebbek, változatosabbak és nyilvánvaló, hogy az egyéni tulajdonságok és képességek sok más tényezőtől függnnek, például a neveltetéstől, az oktatástól, a kultúrától és a tapasztalatoktól –, mégis érzünk és érezhetünk különbséget akkor, ha a nők és a férfiak által megformált szerepre gondolunk.

A nők létszáma a büntetés-végrehajtási rendszerben elenyésző a férfiakéhoz képest, de a nemi sztereotípiák alapján a „várhatóhoz” képest mégis soknak mondható. A legalapvetőbb szociális normák közé tartozik az anyaság és a családi légkör kialakításának igénye, amelynek megteremtését a nőktől várják el, azonban azáltal, hogy egy nő börtönbe kerül, az ezzel kapcsolatos feladatait nem tudja, vagy csak részben képes ellátni, ami negatív megítélést szül a társadalomban. A fogvatartott nők nem csak a jogi normákat szegik meg – amely megnehezíti számukra a büntetésük letöltését követően a társadalomba történő gördülékenyebb visszailleszkedést –, hanem a velük kapcsolatos sztereotípiákat is. A bűncselekmények elkövetéséhez társított tulajdonságok, mint például erő vagy az agresszió, inkább a férfiak jellemzője. Szakmabeliként tapasztalhatjuk, hogy számos különbség van a női és a férfi fogvatartottak között. Megfigyelhetők fizikai, biológiai, pszichológiai eltérések, mindemellett tudományos kutatások is bizonyítják, hogy a két nem között a bűnelkövetésben és az ahhoz vezethető okokban is különbségek tapasztalhatóak. Egyrészt a nők által elkövetett bűncselekmények jellege más, mint a férfiaké, másrészt a nők által elkövetett bűncselekmények kisebb súlyúak, például lopás, csalás vagy kábítószer-birtoklás. A nők bűnelkövetése többnyire kapcsolatban áll az érzelmi, pszichológiai, és gazdasági nehézségeikkel, továbbá az okok között gyakori a szegénység, a szociális kirekesztettség, valamint az érzelmi és fizikai bántalmazás is. Ellenben a férfiak esetében gyakrabban fordul elő, hogy a bűnelkövetés mögött fizikai agresszió és erőszak áll, ezért a férfi fogvatartottak között magasabb arányban vannak az erőszakos, életellenes bűncselekmények elkövetői. Esetükben gyakoribb az egész életen át tartó bűnelkövetés, nehezebben hagynak fel kriminális karrierjükkel. A nők és férfiak bűnözési mintái és a bűncselekmények elkövetésének körülményei eltérőek, ezért a bv. intézetekben is másféle fogvatartási környezetre van szükség a nők és férfiak esetében.³

A nők elhelyezése

2023 márciusában összesen 19 755 fő⁴ tartózkodott fogvatartottként a bv. intézetekben. A fogvatartottak vonatkozásában a nők és férfiak közötti arány jelentősen eltér.

³ Nagy M. (2020)

⁴ FÖNIX3 közhiteltes nyilvántartási rendszer

A vizsgálatom idején, és jelenleg is a legtöbb női fogvatartott börtön fokozatban tölti szabadságvesztés büntetését, azonban fontos megemlíteni a letartóztatottak magas arányát is.

Végrehajtási hely szerint (a női fogvatartottak vonatkozásában) a szabadságvesztés büntetésre ítélt fogvatartása főként az országos jellegű letöltő házakban történik, a kisebb, vármegyei intézetekben letartóztatottak fogvatartását hajtják végre. A szabadságvesztés végrehajtásának helyét a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokságának Nyilvántartási és Logisztikai Főosztálya jelöli ki. Fegyház fokozatú szabadságvesztésre ítélt női fogvatartottak fogvatartását Kalocsán, illetve Tiszalökön hajtják végre. A börtön fokozatú szabadságvesztésre ítélt nők esetében a fogvatartás Magyarország szerte több helyszínen is végrehajtható: Kiskunhalason, Mélykúton, Veszprémben, Tiszalökön, Miskolcon, Kalocsán, Budapesten. Fogház fokozatú szabadságvesztést az alább felsorolt intézetekben töltik a fogvatartottak: Kiskunhalason, Mélykúton és Veszprémben. Letartóztatott I. fokú ítéletig, valamint letartóztatott nem jogerős ítéletig intézkedés alá vont fogvatartottak majdnem minden bv. intézetben megtalálhatóak, azonban legnagyobb létszámmal a vármegyei intézetekben vannak jelenleg elhelyezve, ennek oka a folyamatban lévő büntetőügyben eljáró ügyészség, illetve bíróság illetékességi hatásköre. Elzárást legnagyobb létszámmal Miskolcon, Tiszalökön, Mélykúton és Kiskunhalason töltenek jelenleg.

A mélykúti alegység

A Pálhalmai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet országos jellegű végrehajtó intézet. Az ország egyik legnagyobb befogadó képességgel rendelkező büntetés-végrehajtási intézete, melynek jelenlegi befogadó képessége 1 372 fő. Három alegységből – Sándorháza, Bernátkút, Mélykút –, valamint a pálhalmai központi irodákból áll.

Tanulmányom során a Mélykúti alegységet kívánom részleteiben bemutatni, tekintettel arra, hogy a női fogvatartottak elhelyezési részlege itt található. A kutatásom időpontjában 260 fő fogvatartott elhelyezése volt lehetséges Mélykúton, három különálló szállásépületben, melyekből kettő (összesen 214 férőhellyel) női fogvatartottak és egy szállásépület 46 fő férfi elítélt elhelyezésére szolgált. Mélykúton a börtön, illetve fogház fokozatú női, illetve férfi elítéltek, női letartóztatottak és elzárásra ítélték elhelyezése lehetséges. A nők részére kialakításra került egy APAC részleg 16 fős férőhellyel, illetve első alkalommal végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték részlege, amely szintén 16 fő befogadására alkalmas. A kutatás időpontjában a mélykúti alegységben elhelyezett női fogvatartottak 48%-a vett részt munkáltatásban. Az intézet mellett működő gazdasági társaság működtetésében lévő mosodában, a dolgozó elítéltek 52%-a, valamint költségvetési munkaterületeken a fogvatartottak 48%-a került foglalkoztatásra. Oktatásba 2022/2023-as tanévben a fogvatartottak 60%-a került bevonásra. A mélykúti

alegységben legmagasabb arányban az oktatott fogvatartottaknak az 51%-a gimnáziumi képzésen vesz részt.

A vallás szerepe a modern börtönben

Vallásgyakorlás a börtönben, az APAC részleg

A büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvény (a továbbiakban: Bv. törvény) szabályozza az elítéltek jogait és kötelezettségeit, meghatározza a jogosultságainak szünetelését, korlátozását és módosulását. A büntetés-végrehajtási szervezet garancia, illetve támogatja az elítéltek jogainak gyakorlását. A szabadságvesztés büntetés foganatosítása során az elítélt lelkiismereti és vallási szabadsága a Bv. törvényben meghatározott korlátozásoknak megfelelően gyakorolható. A bv. intézetek minden elítélt számára biztosítják, hogy lelkiismereti és vallási meggyőződését befolyástól függetlenül megválassza vagy megváltoztassa, vallását szabadon gyakorolhassa. A bv. intézetek biztosítják az elítélteknek, hogy egyházi személyek általi gondozásban részt vehessenek, vallásos szertartásban részesüljenek. A bv. szervezet nem korlátozza az elítéltet a vallásának gyakorlásához szükséges írásos anyagok, kegytárgyak birtoklásában, azonban az egyházi személyek állásfoglalása mérvadó lehet a szükségesség megállapításához. A bv. szervek támogatják a vallási közösségek szociális, karitatív, gondozói tevékenységét és a szabadulásra való felkészítéshez nyújtott törekvéseit, a fogvatartottak reintegrációjának elősegítése érdekében együttműködik a Börtönlelkési Szolgálattal, kiknek főbb feladatai közé sorolja a jogalkotó a Szolgáltatnak az utógondozásban való közreműködését is. A bv. szervezet tehát megvalósítja a szabad vallási életnek, mint emberi alapjog gyakorlásának feltételeit, de annak tartalmát az egyház határozza meg.⁵

A vallásnak a társadalomra gyakorolt hatása számos tényezőtől függ, ezek közé tartozik a vallás konkrét jellege, a vallásgyakorlók életmódja és az egyéni körülmények. Általánosságban azonban elmondható, hogy a vallásgyakorlás számos pozitív hatással lehet az egyénekre és a közösségekre. A vallásgyakorlás segíthet az embereknek megtalálni az életük értelmét és célját. A vallás és a spirituális gyakorlatok segíthetnek a szorongás, a depresszió és más mentális egészségügyi problémák enyhítésében, továbbá pozitív hatásuk lehet az egyén személyiségére és életvezetésére is. A vallással való kapcsolat erősítheti az egyén értékeit és morális alapjait, segíthet neki megtalálni az élet értelmét és célját, továbbá erőt és reményt adhat neki a nehéz időkben. Emellett a vallásgyakorlás

5 2013. évi CCXL. tv. a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról, 109/A. §-126. §

elősegítheti a jócselekedeteket és az empátiát, és arra ösztönözheti az embereket, hogy felelősségteljes és etikus életet éljenek.

Számos kutatás kimutatta, hogy a vallás jótékony hatást gyakorol a bebörtönzéssel kialakult élethelyzetek elfogadására, továbbá a fogvatartottak mentális állapotára. A vallásgyakorlás támaszt nyújt a negatív életeseményekkel való megküzdésben, pozitív hatással bír az egyének szociális kompetenciáira, javítja a köztük lévő kapcsolatokat, ami által csökken a stressz-szintjük és a fegyelmi események gyakorisága. Segítséget nyújt a szabadulás utáni reintegrációban. A börtönlelkészek az intézeti pszichológusok és reintegrációs tisztek segítségével segítenek feldolgozni a negatív érzéseket, ezáltal csökkentve a fogvatartottak stresszszintjét. A vallás sok esetben a bibliai példákön és a művészeteken keresztül irányt mutat, reményt ad. A börtönlelkészek és a karitatív szervezetek jelentős segítséget nyújtanak a börtönbe történő beilleszkedésben, és a szabadulásra történő felkészítésben, a családi kapcsolatok megerősítésében és a társadalomba történő visszailleszkedésben is részt vesznek. A vallási programokon a fogvatartottak nagy százaléka szívesen vesz részt.⁶

Az APAC egy keresztény közösséget jelent a büntetés-végrehajtási rendszeren belül. Az APAC módszer Braziliából indult 1972-ben, dr. Mario Ottobuni vezetésével. Braziliában az APAC börtönöket olyan magánjogi szervezetek működtetik, akik önálló jogi személyiséggel rendelkeznek. Ezeknek a börtönöknek a célja alkalmazkodik a büntetés-végrehajtás társadalmi reintegrációs célkitűzéseihez. Az APAC módszer egy olyan komplex rendszer, melyben a vallás a program minden részében megjelenik. Napjainkra az APAC metódus alkalmazása a világban már elterjedt, főként a keresztény gyökerekkel rendelkező társadalmakban. Európában az első APAC részleg Angliában nyílt meg 1997-ben, azóta már működik ilyen részleg Németországban, Belgiumban, Norvégiában és hazánkban is.⁷

Magyarországon már több börtönben is működik APAC részleg. Elsőként a Váci Fegyház és Börtönben indult el 2009-ben, a Magyar Testvéri Börtöntársasággal együttműködve. Hazánkban működik egy különleges APAC részleg, melynek sajátossága, hogy Európában egyedülálló módon kifejezetten női elítéltek részére került kialakításra. Ez a módszer az elítéltek teljes személyiségére hatást gyakorol, segít nekik megtanulni a kapcsolatrendszerek kialakítását, fenntartását, a társadalomba történő normakövető beilleszkedést. Ez a módszer a szeretetkapcsolatra építkezik, amelyet támogat az a fajta kiscsoportos formamunka, amivel a részlegre behelyezett elítéltek önként, saját elhatározásból szeretnének ennek a csoportnak a részévé válni. Azok az elítéltek, akik ehhez a csoporthoz tartoznak, sok energiát és munkát fektetnek a közösségi jóvátételi

⁶ Lehoczky Á. (2020)

⁷ Tihanyi M. (2019)

programokon történő részvételhez, melyben mind a bv. szervezet vezetősége, személyi állománya, a vallási közösségek és a civil szervezetek is támogatják őket. A Pálhalmi Országos Bv. Intézetben elhelyezett női elítéltek jóvátételi programon több alkalommal vettek részt különböző formában. Ezek az élmények pozitív hatást gyakoroltak a fogvatartottakra, mert a társadalom hasznos tagjának érezhették magukat.

A részlegre helyezés feltételeit a Bv. törvény szabályozza. Az elítélteknek a részlegre behelyezést írásban kell kérelmezniük, a kérelem elbírálásában meghatározó szerepe van a börtönlelkész, illetve a reintegrációs tiszttel javaslatának, valamint az elítélteknek vállalniuk kell (szintén írásban) a részleg működésére vonatkozó szabályok betartását. A Befogadási és Fogvatartási Bizottság dönt – meghatározott szempontok alapján – a behelyezésről vagy az esetleges elutasításról. Az APAC részlegnek külön napirend, illetve havi programterv készül, ami illeszkedik a bv. intézet általános rendjéhez. A havi programtervet a bv. intézet börtönlelkésze, illetve a részleg reintegrációs tisztje közösen állítják össze, ilyen programok a szentmise, keresztényfilmklub, csoportos lelki gondozás, egyéni lelki gondozás, Bibliaiskola. A részleg működése során főként vallással kapcsolatos módszerek alkalmazandók, mint a keresztény értékeken alapuló programok, ide sorolható a Bibliakör, a cursillo, közös imák, filmklub, további ilyen módszer közé soroljuk a családi istentiszteleteket, karitatív szervezetek bevonásával megvalósuló eseti jellegű és rendszeres vallásgyakorlási alkalmakat.⁸ A részlegen elhelyezettek számára kialakításra került egy közösségi foglalkoztató, amit a vallásgyakorlás individuális elemeinek gyakorlására (imádkozás, a Biblia olvasása), de a közösségi foglalkozások céljaira is igénybe vehetnek. Az APAC részlegre helyezett elítéltek részvétele biztosított az intézet által működtetett egyéb programokon is, mint például angol szakkör, színjátszó szakkör.

Az APAC részlegre helyezett női fogvatartottak intézeti beilleszkedésének vizsgálata

Kutatásom fő témája a női elítéltek vonatkozásában a vallásnak az intézeti beilleszkedésre és a családi kapcsolattartásra gyakorolt hatása volt. A szabadságvesztés során a női fogvatartottak is külön töltik napjaikat a családi, baráti közegetől. Véleményem szerint ezen időszak során a vallás sok mindenben segítséget adhat, például elfogadni a bűnök súlyát, szembenézni a tettek következményeivel, a családtól távol töltött idő alatti szeretethiánnyal. Az elítélteknek vállalniuk kell a tetteik következményeit és le kell tölteni a büntetésüket. Az Istenben való hit lehetőséget adhat a bűnösöknek arra, hogy békére leljenek és megbocsássanak maguknak, valamint segítséget nyújthat számukra abban, hogy megbirkózzanak a büntetésükből adódó nehézségekkel és átgondolják eddigi életüket.

8 20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegeken elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról

Kutatásomban a kérdőívezés módszerével vizsgáltam a fogvatartottak vallásgyakorlásának intenzitását, valamint a vizsgált személyek vonatkozásában a Fogvatartotti Nyilvántartási rendszerben (a továbbiakban: FÖNIX3) rögzített adatai közül a jutalmazási, fenyítési és kapcsolattartási információkat gyűjtöttem össze, hogy átfogó képet kapjak a vallásgyakorlás hatásairól. Az adatok vizsgálatánál fontos szempont volt, hogy 2022. január elseje és 2023. március elseje közötti időintervallum kerüljön figyelembevételre, hogy minél kevésbé deformálja az eredményt a bv. intézetben eltöltött időtartam különbözősége.

A kutatásomat a Pálhalmi Országos Büntetés-végrehajtási Intézet mélykúti alegységében végeztem 45 fő női elítélt bevonásával, ebből, 15 fő APAC vallási részlegre helyezett elítélt, 15 fő dolgozó, 15 fő nem dolgozó elítélt volt. A kérdőívek kitöltése során fontos szempont volt, hogy az elítéltek önkéntesen, anonim módon felügyelet jelenléte nélkül, nyugodt körülmények között a zárakban tölthessék ki azokat. A kérdőív kitöltésének visszautasítása 0%-os volt.

Az összeállított kérdőívben 25 db kérdés szerepelt, volt köztük olyan, ami az elítélt korára, iskolai végzettségére, családi kapcsolataira, bűncselekményére vonatkozott, továbbá négy kérdés erejéig kitértem a börtönben töltött idő hasznos eltöltésére. A kérdőív fő témája a vallásgyakorlás, ezzel összefüggésben kérdeztem őket, vizsgálva azt, hogy a kapcsolata a vallással a börtönbe bekerülése előtt kezdődött vagy a befogadást követően, illetve számukra ez ideiglenes, vagy szabadulásuk után is tervezik rendszeresen gyakorolni a vallásukat.

Kutatásom lényegi kérdései az alábbiak voltak:

- A vizsgált női fogvatartottak hány százaléka vált vallásossá a börtönbe kerülése után?
- A vallásgyakorló női elítéltek milyen mértékben vesznek részt az intézet által biztosított reintegrációs programokban?
- Hatással van-e a vallás a női fogvatartottak magatartására?
- Milyen befolyással bír a hit a családi kapcsolatokra a női fogvatartottak vonatkozásában?

Hipotéziseim:

- Véleményem szerint a női elítéltek börtönbe kerülésük után kapaszkodót keresnek, többen a valláshoz fordulnak, ezért a börtönön belül növekszik a vallásgyakorlók száma.
- A rendszeresen vallásgyakorló női fogvatartottak részéről nagyobb az igény a szabadidejük hasznos eltöltésére, több bv. intézet által biztosított programon vesznek részt, különböző szakkörökre járnak.

- Feltételezésem szerint a vallási részlegre helyezett női elítéltek az intézet szabályait a legtöbb esetben betartják, példamutató magatartást tanúsítanak a személyi állomány és a fogvatartott társaik vonatkozásában.
- Véleményem szerint a vallási részlegre helyezett női fogvatartottak szorosabb kapcsolatot tartanak hozzátartozóikkal.

A vizsgálatom eredményeinek bemutatása és értelmezése

A kutatásban résztvevő női fogvatartottak társadalmi helyzete

A kérdőív elemzését követően elmondható, hogy mindhárom csoport vonatkozásában az átlag életkor 44,31 év. Az iskolai végzettség tekintetében 22% befejezetlen általános iskolával, 36% befejezett általános iskolával, 17% középfokú szakmai végzettséggel érettségi nélkül, 2% középfokú szakmai végzettséggel érettségivel, 13% középfokú végzettséggel (csak érettségi), 8% egyetemi vagy főiskolai végzettséggel rendelkezik. A megkérdezettek több mint fele alapfokú végzettséggel, vagy még azzal sem rendelkezett. Ezzel összefüggésben, a vizsgálatban résztvevő összes elítélt közül a befogadásuk előtt mintegy 42%-a nem dolgozott, és ugyanilyen százalékot mutat a betanított munkások részvételi százaléka is, mindössze a résztvevők 15%-áról mondható el, hogy állandó-, bejelentett munkával rendelkezett. A női bűnözésben meghatározó része van az elkövetők társadalmi helyzetének, például az alacsony iskolai végzettségnek, és ebből következtethetően a szakképzettség hiányának és ezzel összefüggésben a magas munkanélküliségnek, és mindez gyakran együtt jár a családon belüli magas gyermeklétszámmal. Ezek együttesen jelentős hatást gyakorolnak a női bűnözés kialakulására. Kérdőívemben arra a kérdésre is kerestem a választ, hogy a kutatásban résztvevő három csoport vonatkozásában az elítélteknek van-e gyermekük, amennyiben igen, hány gyermeket nevelnek. Fontos kiemelni, hogy egyetlen egy fő volt, aki válaszaiban azt jelölte meg, hogy nem született még gyermeke, tehát 44 fő rendelkezett legalább egy gyermekkel. A válaszadók 18%-ának volt csupán egy gyermeke, és 22%-ának két gyermeke. A válaszadók többsége (58%) három, négy vagy annál több gyermeket nevelt.

Női elítéltek kapcsolattartása büntetett előéletű személyekkel

Tekintettel arra, hogy a tanulmányomban vizsgáltam az empirikus kutatásban résztvevő három csoport kapcsolattartását, ezért megvizsgáltam az elítéltek családi állapotát, illetve rendelkeznek-e olyan családdal, vagy a baráti körükben van-e olyan személy, aki büntetett előéletű. Összesen 29% válaszolta a megkérdezetteknek, hogy volt a közvetlen környezetében büntetett előéletű személy. Kiemelt jelentőséggel bír az APAC részlegre helyezettettek esetében, hogy milyen válaszok születtek arra vonatkozólag, miszerint van-e a közvetlen környezetükben büntetett előéletű. A kérdésekre a három csoport összességében 31%-a válaszolta, hogy csak a baráti kapcsolataiban

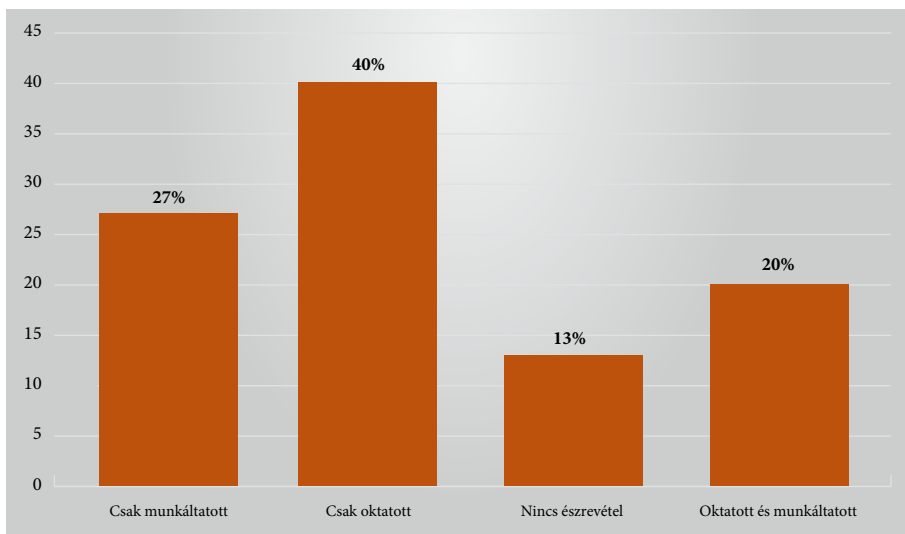
szerepelt ilyen személy, 15% válaszolta, hogy mind a családi, mind a baráti kapcsolati körében megtalálható volt olyan személy, akit a törvény már büntetni rendelt. 54% esetében pedig a közeli családi kapcsolatban volt ilyen egyén, legtöbb esetben a férj, a szülő, vagy pedig a gyermek vonatkozásában. A válaszadók 66%-a első alkalommal töltött szabadságvesztés büntetést, 21%-uk volt már 3 vagy annál több alkalommal büntetés-végrehajtási intézetben elítéltként. A kutatásban résztvevő három csoport vonatkozásában a fogvatartottak 19%-át fiatalkorúként is ítélték már el szabadságvesztés büntetéssel.

Az APAC részlegen és az általános rezsimben elhelyezett nők reintegrációs programokban történő részvételének összehasonlítása

Úgy véltem, az intézeti beilleszkedésben fontos szerepe volt a szabadidő hasznos eltöltésének, melyben kiemelt szerep jutott az elítéltek foglalkoztatásának. A munkáltatásban, illetve az oktatásban történő részvétel is kutatásra került. Itt két részre bontottam a vizsgálatot, egyik részében a kitöltők teljes csoportjának tevékenységét elemeztem, másrészt a vallási részlegre helyezetteket külön is vizsgáltam, mert fontosnak tartottam azt, hogy aktivitás szempontjából az adott kérdésre milyen válasz érkezik. Abban az esetben, amikor a résztvevők teljes vonatkozásában elemeztem a kérdést, az alábbi megállapítások születtek:

Amint az 1. számú ábrán is látható, az elítéltek 13%-a nem vett részt a foglalkoztatásban. A kutatásban résztvevő elítéltek 40%-a csak oktatásban vett részt, ennek több oka is lehet, részben visszavezethető a magas átlagéletkorra, egészségügyileg munkaképtelen, vagy elérte a nyugdíjkorhatárt. Fontos kiemelni, hogy 20%-uk mind az oktatásban, mind a fogvatartotti munkáltatásban is részt vett. A megkérdezett munkáltatott elítéltek 33%-a a bv. intézet mellett működő gazdasági társaság által üzemeltetett mosodában dolgozik, a fenn maradó 67% pedig költségvetési munkaterületeken, legtöbb esetben körletraktárosként, őri takarítóként, varrodai munkásként.

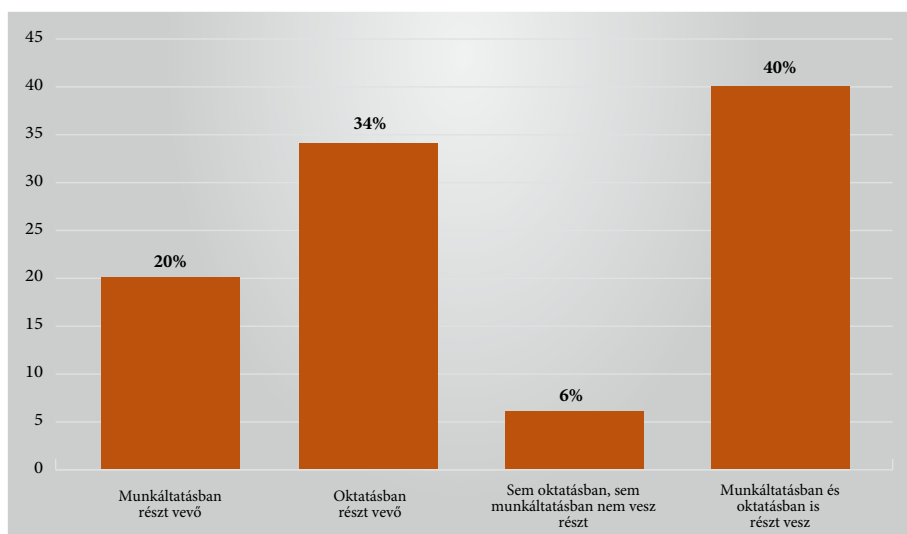

1. ábra: Oktatásban, illetve munkáltatásban történő részvétel⁹

Külön vizsgáltam az APAC részlegre helyezett esetében a kérdésre adott választ, feltételeztem, hogy a vallási részlegre helyezett elítéltek, magasabb arányban vesznek részt a reintegrációs programokban. A 15 fős létszámnak 94%-a legalább oktatásban vagy munkáltatásban részt vett, azoknak a %-os aránya, akik mindkét reintegrációs program lehetőségeit igénybe vették magasabb volt, mint mikor a résztvevők teljes arányában vizsgáltam a kérdést, ugyanis a vallási részlegre helyezett esetében százalékos arányban kétszer annyi, azaz 40% jött ki eredménynek. Véleményem szerint ez egy igen magas arány, ugyanis a részlegre helyezett majdnem fele oktatásban és munkáltatásban is részt vett. Amit még kiemelnék az eredményekkel kapcsolatban, az az, hogy a kutatásban résztvevő többi fogvatartotthoz képest az APAC részlegre helyezett elítéltek között alacsonyabb azoknak az elítélteknek a száma, akik nem törekedtek a szabadságvesztésük alatt a szabadidejük minél hasznosabb eltöltésére, és nem vettek részt sem oktatásban, sem munkáltatásban.

9 Forrás: saját kutatási kérdőív

2. ábra: Oktatásban és munkáltatásban történő részvétel a női APAC részlegre helyezetttek vonatkozásában¹⁰

A vizsgálatban résztvevő női elítéltek vallásgyakorláshoz fűződő kapcsolata

Az alábbiakban a kutatás egy vallásgyakorlati szokásokra vonatkozó szakasza kerül bemutatásra. A kérdőívben a legtöbb kérdés arra irányult, hogy a vizsgált személyek jelenleg gyakorolnak-e valamilyen vallást, valamint, hogy az elítéltek bebörtönzésük előtt, vagy a neveltetésük során gyakorolták-e a keresztény vallást. A vizsgálat kimutatta, hogy a megkérdezettek 73%-a gyakorol valamilyen vallást a kutatás időpontjában. Ez a válaszadók igen magas aránya, ugyanis a megkérdezettek háromnegyedét jelenti. Azonban ehhez képest ugyanezen fogvatartotti állomány 88%-a felelt úgy, hogy részben vagy teljes egészében gyakorolta a keresztény vallást a bekerülése előtt, és hasonló százalékban érkeztek a válaszok arra is, hogy a családjában szerepet kapott-e a vallás (az összes vizsgált elítélt 87%-a részben, vagy a teljes mértékben választ jelölte meg). Megállapítható, hogy a kutatásban résztvevő fogvatartotti populáció 87%-a befogadása előtt gyakorolta vallását. Ebből következtethető, hogy a bekerülésük után a fogvatartottak 15%-ának megváltozott a vallásgyakorlási szokása, a bv. intézetben belül, kevesebben gyakorolják vallásukat. Az elítéltek vallásosságát számos tényező befolyásolhatja, játszhat szerepet élményeikben és életmódjukban. Ilyenek a pszichológiai állapot, a kapcsolati hálózat, a bűncselekmény súlyossága, a szabadságvesztés időtartama. Ezek közül bármelyik hatással lehet a vallási gyakorlatra és meggyőződésre is. A börtönben átélt kényszer és más traumatikus élmények szintén negatív hatással lehetnek az elítéltek vallási érzéseire. Ha az elítélt úgy érzi, hogy Isten vagy a vallási intézmény nem védte meg őt a bűnözőktől vagy az erőszaktól, akkor elveszítheti a vallási meggyőződését.

¹⁰ Forrás: saját kutatási kérdőív

Felekezethez tartozás

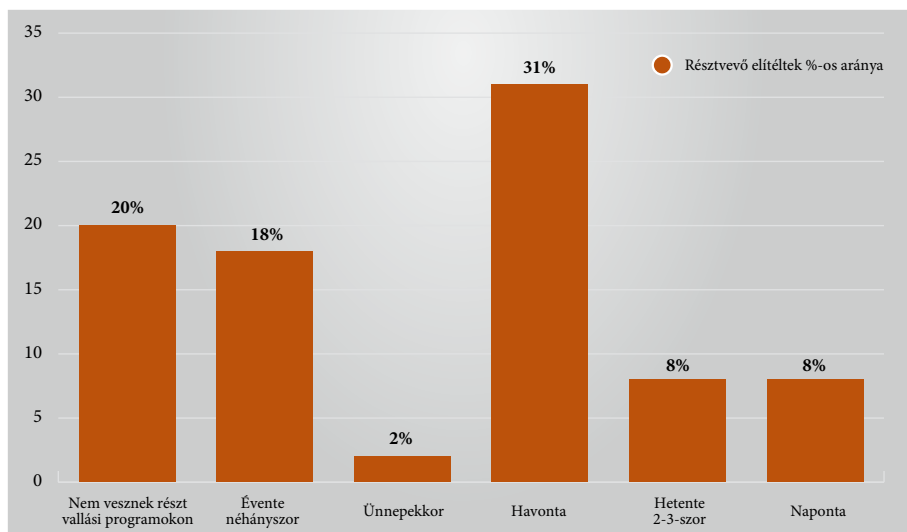
Kutatásom során azt is vizsgáltam, hogy melyik keresztény felekezetekhez milyen százalékban csatlakoztak a fogvatartottak. A kutatásban résztvevő teljes fogvatartotti állomány több mint fele a római katolikus egyház tagja, 15%-uk a református egyház tagja, valamint mintegy 13%-uk a Hit Gyülekezetéhez csatlakozott. A megkérdezettek 4%-a válaszolt úgy, hogy nem felekezeti tag. A továbbiakban megemlített felekezeteknek a vizsgálati résztvevők közül csupán 2%-a tagja: görögkatolikus, izraelita, Jehova Tanúi Egyház, Krisztus Szeretete Egyház, Magyar Pünkösdi Egyház, Magyar Baptista Egyház. A megkérdezettek közül senki nem volt tagja az Evangélikus Egyháznak.

A vallási programokon történő részvétel

Kérdőívemben kitértem arra, hogy a kutatásban résztvevő női elítéltek milyen gyakran látogatták a vallási programokat.

A vizsgált csoportok vonatkozásában a válaszadók 31%-a heti szinten igénybe vette a bv. intézet által biztosított programokat, melyek igen változatosak, mindenki megtalálta a számára megfelelőt. Heti rendszerességgel látogatják intézetünket különböző felekezeti tagok és tartanak foglalkozást az elítéltek részére (Hetednapi Adventisták, Jehova Tanúi, Hit Gyülekezet). Tapasztalatom alapján, ezen foglalkozásokon igen változatos a fogvatartotti állomány összetétele, még a nehezen „megközelíthető” elítéltek is szívesen vesznek részt rajta. A vizsgálati eredmények alapján kijelenthető, hogy igen magas arányban vannak azok a fogvatartottak, akik nem vettek részt vallási foglalkozáson, ugyanis a válaszadók mintegy 20%-a tartozik ebbe a körbe. Ez közel azonos azzal az értékkel, mellyel megállapítható, hogy a megkérdezettek 27%-a nem gyakorolta a vallását, valamint a válaszadók közül voltak, akik csak az ünnepek alkalmával vettek részt a vallási programokon. Az ünnepek közeledtével az elítéltekben jobban felerősödik a család iránti hiányérzet, ezért a hitben próbálják megtalálni önmagukat. A közösség ereje nagy hatással van az érzelmeikre, próbálják jövőképüket pozitívabb irányba terelni, talán más szemlélet alapján megélni.

3. ábra: A vallási programokon történő részvétel gyakorisága¹¹

Beilleszkedés az intézetbe

A következőkben elemeztem a kérdőívet kitöltő nők véleményét arról, hogy sikerült-e beilleszkedniük a bv. intézetbe, és hogy ebben milyen szerepe volt a vallásnak.

Az összes vizsgálati személy tekintetében, az elítéltek 67%-ának sikerült beilleszkednie az intézetbe. A továbbiakban kitértem arra, hogy a véleményük szerint ebben a vallásos szemlélet szerepet játszott-e, a korábbiakhoz hasonlóan válaszoltak ennél a kérdésnél is a fogvatartottak. A megkérdezettek közül 69%-a felelte azt, hogy részben, vagy teljes egészében játszott szerepet a vallás az intézetbe való beilleszkedésben, míg 31%-uk válaszolta, hogy nem volt szerepe a vallásnak az integrálódásban. A vallási részlegre helyezett nők esetében a kérdést külön elemeztem, esetükben 40%-nak nem sikerült a beilleszkedés, azonban a vallás segít nekik a szabadságvesztés büntetésüket és jelenlegi helyzetüket elfogadni; 16%-a sikeresen beilleszkedett, és ebben a vallás teljes mértékben a segítségére volt, azonban az ezen részlegen elhelyezett elítéltek 13%-a nem érezte, hogy a vallás segített volna nekik az integrálódásban, de ennek ellenére sikeresnek ítélték a beilleszkedésüket.

A kérdőív zárásaként a szabadulás utáni vallásgyakorlást kutattam. A három csoport vonatkozásában a megkérdezettek 87%-a tervezi gyakorolni a vallását szabadulása után.

¹¹ Forrás: saját kutatási kérdőív

A kutatásban résztvevő elítélt nők jutalmazási és fegyelmi helyzete

A jutalmazás egy ösztönző rendszer, mely a fogvatartottak normakövető magatartás tanúsítását célozza meg. A jutalmazás során tekintettel kell lenni az egyén kompetenciáira, és a fokozatosság elvére. Jutalomban részesíthető az elítélt a Bv. törvényben meghatározottak alapján.

A kutatásban résztvevő női fogvatartotti csoport vonatkozásában összesen 51 db jutalom került kiadásra az elítéltek részére 2022. január elseje és 2023. március elseje között. A vizsgált fogvatartotti csoportok a vallási részlegre helyezett elítéltekből, a dolgozó és a nem dolgozó fogvatartottakból állt. Az APAC részlegre helyezett elítéltek esetében 30 db, a dolgozó fogvatartottak esetében 13 db, a nem dolgozó elítéltek esetében 8 db jutalom került rögzítésre a FÖNIX3 rendszerben. Megállapítható a jutalmazási statisztikák alapján a vallási részlegre helyezett elítéltek jobban törekedtek a normakövető magatartás kialakítására. Úgy vélem a jutalmazás mellett a bv. szervezetben az intézet rendjének és biztonságának fenntartása is fontos, amelynek egyik legfontosabb motivációs tényezője a fegyelmi felelősségre vonás kilátásba helyezése. Egy kényszerközösségben szükség van a rendre és az együttélési szabályok betartására.

A vizsgálatban résztvevő összes fogvatartott vonatkozásában 29 db fegyelemsértés elkövetése történt 2022. január elseje és 2023. március elseje között, ami miatt fenyítés került kiszabásra. Az APAC részlegre helyezettek esetében a fegyelemsértések enyhébb súlyúak, többnyire egyéb vétség miatt kerültek kiszabásra. A nem dolgozó elítéltek a bv. intézet szabályait több esetben súlyosan megszegték – fogvatartott társ bántalmazásáért, tiszteletlen magatartásért, a felügyelet megfélemlítéséért fegyelmi eljárások indultak velük szemben. A fenti adatok alapján megállapítható, hogy jelentős különbséget mutat a nem dolgozó nők, a dolgozó nők és az APAC részlegre helyezett női elítéltek fegyelmi statisztikája. A fogvatartottak fegyelmi helyzete gyakran összefügg azzal, hogy dolgozó vagy nem dolgozó fogvatartottakról van szó. Az elítéltek munkaelosztásáról a Befogadási és Fogvatartási Bizottság dönt a biztonsági szempontok és kockázati elemek figyelembevételével. A fogvatartott magatartása nagyban befolyásolja, hogy foglalkoztatják-e az intézetben. A vallásgyakorló fogvatartottak, jobban betartják az intézet házi- és napirendjében foglaltakat, a börtönben töltött idő hasznos eltöltése fontos számukra.

A kutatásban résztvevők kapcsolattartása

A reintegráció célja az elítélt szabadulása utáni társadalomba történő sikeres visszailleszkedés. A reintegrációs programok segítik az elítélt beilleszkedését, majd a társadalomba történő visszailleszkedését. Ilyen reintegrációs program a családi és társadalmi kapcsolatok elősegítése, mely kiemelt fontossággal bír a fogvatartottak

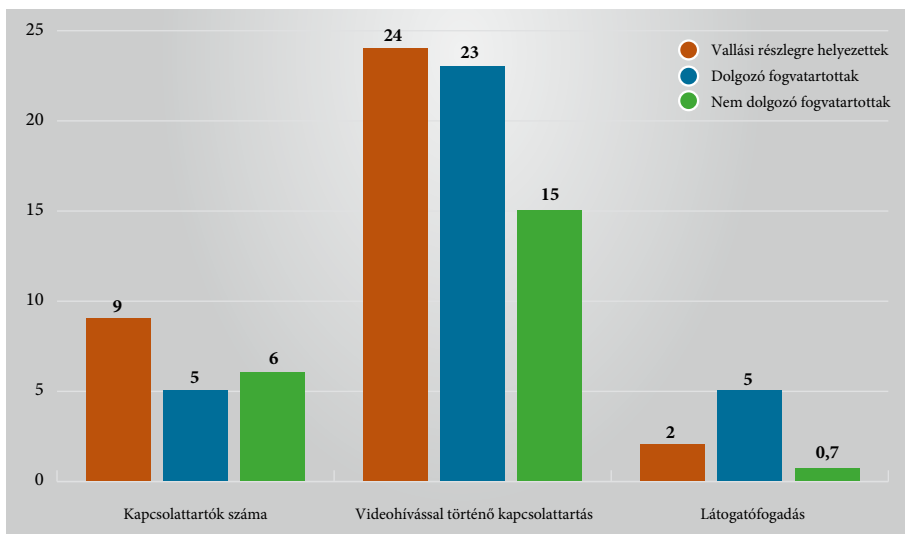

számára. A rendszeres kapcsolattartás elősegíti a társadalomba történő visszailleszkedésüket, a nehézségek elviselésében egy kapaszkodót nyújt részükre, hiánya nem csak a börtönön belüli időszakot nehezítheti meg, de a visszailleszkedést is. A kapcsolattartásnak nagy szerepe van az elítéltek reintegrációjában, segít a reintegrációs célok, kitűzések megvalósításában. Az elítéltek végrehajtási fokozatától és rezsimbe sorolásától függ az engedélyezett kapcsolattartási formák gyakorisága. A törvényes kapcsolattartási formák közé soroljuk az engedélyezett kapcsolattartókkal történő levelezést, telefonbeszélgetést, telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartást, csomagküldést és fogadást, látogatófogadást, látogató bv. intézetben kívüli fogadást, kimaradást, eltávozást, reintegrációs eltávozást.

Kutatásom a vizsgált fogvatartotti csoportok telekommunikációs eszköz útján történő kapcsolattartására, illetve a látogató fogadására irányult.

A kutatásban vizsgáltam, hogy 2022. január elseje és 2023. március elseje között, melyik fogvatartotti csoport hány kapcsolattartóval rendelkezett, milyen gyakran vették igénybe a Skype lehetőségét, illetve milyen gyakran történt esetükben látogatófogadás. Az alábbiakat állapítottam meg a kapcsolattartási szokásaikra vonatkozóan: a vallási részlegre helyezett női elítéltek kapcsolattartóinak számát átlagolva, egy fő 9 kapcsolattartóval rendelkezett, 24 db Skype-hívás valósult meg és 2 látogatófogadás. Dolgozó nők esetén egy elítélt 5 fő engedélyezett kapcsolattartóval bírt, 23 db Skype-beszélgetés és 5 látogatófogadás történt. Nem dolgozó női fogvatartottak vonatkozásában egy főnek, 6 fő kapcsolattartója volt, 15 db Skype, 0,7 látogatófogadás történt. Fontos megemlíteni ezzel a csoporttal kapcsolatban, hogy több fogvatartott vonatkozásában is tapasztaltam, hogy rendelkezett kapcsolattartókkal, de sem a videóhívással, sem pedig a látogatófogadás lehetőségével nem éltek a fogvatartottak és a hozzátartozók sem.

4. ábra: Kapcsolattartás¹²

A kutatás eredménye

Összegezve a fent leírtakat, a kutatási eredmények birtokában árnyaltabb képet kapunk az elítélt nők vallásgyakorlási szokásairól, reintegrációs programokban való részvételükről, alkalmazkodási képességükről, kapcsolattartási szokásairól. A kérdőívek elemzésével és a FÖNIX3 nyilvántartási rendszerben fellelhető adatok alapján az alábbi következtetéseket tudtam levonni.

1. Az első hipotézisem miszerint, az elítélt nők börtönbe kerülésük után kapaszkodót keresnek és a valláshoz fordulnak, nem bizonyult igaznak. Az eredmények azt mutatták, hogy kevesebb elítélt gyakorolta a vallását a bv. intézetben, mint befogadásuk előtt. A megkérdezettek 87-88%-ánál már a bekerülés előtt szerepet kapott a vallás, a válaszadók mintegy 77%-a pedig a bv. intézetben gyakorolt valamilyen vallást.
2. A második hipotézisemet teljes mértékben alátámasztották a kapott eredmények. A vallásgyakorló női elítéltek 93%-a vett részt a bv. intézet által biztosított lehetőségekben, programokban, és a vallási részlegre helyezett elítéltek 40%-a több programban is részt vett, különböző szakkörök tagjai voltak, oktatásban és munkáltatásban is foglalkoztatásra kerültek. A részlegre helyezettek esetében felére csökkent azon személyek aránya, akik semmilyen bv. intézet által biztosított képzésben, foglalkoztatásban, szabadidős tevékenységben nem vettek részt.

¹² Forrás: Közhiteles nyilvántartási rendszer

3. A harmadik hipotézisem az elítéltek magatartására irányult, miszerint a vallásgyakorlók női fogvatartottak az intézet szabályait legtöbb esetben betartják. Ezt kétféle módon vizsgáltam, először a jutalmazási helyzetüket tanulmányoztam, mely egy ösztönző rendszer az elítéltek részére, ebben a formában a szabálykövető magatartás megjutalmazása a cél, valamint az elítéltek fenytési mutatóit elemeztem, ami pedig a szabályok megszegéséért egyfajta szankció a bv. intézetekben. Az első esetben a vallási részlegre helyezett elítéltek jóval magasabb jutalmazási számokkal rendelkeztek, mint a vizsgálatban résztvevő többi elítélt, és ugyanezt a képet mutatva, de fordítottan arányos a fenytések számával. Ez igazolja az állításomat, miszerint a vallási részlegre helyezett fogvatartottak az intézet szabályait betartják.
4. A negyedik, egyben utolsó hipotézisem a vallási részlegre helyezett női fogvatartottak szorosabb kapcsolattartására irányult, mely a vizsgálati eredmények alapján nem mutatkozott igaznak. Ebből az a következtetés vonható le, hogy a kapcsolattartás nem feltétlenül mutat szoros összefüggést a vallás gyakorlásával. A kapcsolattartást sokkal inkább befolyásolja a börtönbe kerülés előtti kapcsolatok minősége és intenzitása. Azok az elítéltek, akiknek szoros volt a kapcsolatuk a külvilággal a bekerülésük előtt, nagyobb valószínűséggel tartják fenn ezeket a kapcsolatokat a börtönben is. A támogató családi- és baráti kör jelentősen befolyásolja az elítéltek életminőségét. Jelentős hatással bír a kapcsolattartásra a család anyagi helyzete és az egymás közti távolság azokban az esetekben, amikor a család anyagi helyzete korlátozott, többnyire levelezéssel és videóhívással tudnak kapcsolatot tartani a kiadások csökkentése érdekében.

Itt fontos még megemlíteni a bekerülés óta eltelt időt, mivel az extrém hosszúságú ítéletet töltők kiemelt szerepben vannak ezen a téren, tekintettel arra, hogy a kapcsolattartást leginkább a közeli hozzátartozók tartják, elvesztésük a fogvatartottaknak nehézséget jelent, mert megszűnik a kapcsolatuk a börtönön kívüli világgal.

Összegzés

A női fogvatartottak sérülékeny csoportot alkotva, különösen nehéz helyzetben vannak, és gyakran több problémával szembesülnek, mint férfi társaik, nagyobb súllyal nehezedik rájuk az elszigeteltség, a magány, a pszichológiai nyomás. Az egyik lehetséges módja annak, hogy az ilyen körülmények között találjanak reményt és megtalálják a lehetőségeket a börtönbe való beilleszkedéshez, az a vallásgyakorlás. A tanulmányom során a női fogvatartottak vallási hátterére, vallásgyakorlási szokásaira, a vallásos csoportokban való részvételre, valamint a vallásgyakorlatok hatásaira összpontosítottam a börtönben töltött idő alatt. A tanulmányom célja az volt, hogy új megértést nyújtson a női fogvatartottak vallásgyakorlásának fontosságáról a börtönben. A vallás

és a vallásgyakorlás lehetőséget adhat a börtönben eltöltött idő alatt a nehézségekkel történő megküzdésben. A vallásos gyakorlatok számos elítéltnak adhatnak új célt, ami segíthet a szabadulás utáni reintegrációban. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy a vallás nem minden elítélt számára a megfelelő eszköz, és nem minden elítélt hajlandó vagy képes a vallási gyakorlatokra. Összességében, a vallás és a börtön kapcsolata igen összetett, és a vallási nevelés vagy gyakorlás hatásainak vizsgálata különösen fontos lehet a büntetés-végrehajtás és a reintegráció vonatkozásában. Összefoglaló gondolatként kiemelném, hogy a vallás évezredek óta jelen van az emberek életében, és a kutatásom eredményei alapján állíthatom, hogy ez a mélyen gyökerező értékrend hatékonyan hozzájárulhat a fogvatartottak sikeres társadalmi visszailleszkedéséhez.

Felhasznált irodalom

FŐNIX3 közhiteles nyilvántartási rendszer

Központi Statisztikai Hivatal (2022): 11.1.1.7. A büntetés-végrehajtási intézetekben lévő a fogvatartás jellege és nemek szerint. Online: https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0007.html (Letöltés ideje: 2023. szeptember 14.)

Lehoczky Ágnes (2020): A reintegrációs tisztviselők munkavégzésének alapjai a speciális fogvatartotti csoportok jellemzői és egyedi szükségleteik, valamint zárt intézeti kezelésük lehetőségei. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest

Nagy Melánia (2020): Elméletek a női bűnözés okairól. Online: https://ujbtk.hu/dr-nagy-melania-elmeletek-a-noi-bunozes-okairol/#_ftnref18 (Letöltés ideje: 2023. március)

Tihanyi Miklós (2019): Bűn-Hit-Szabadulás – A vallás szerepe a büntetés-végrehajtásban. Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest

Felhasznált jogszabályok

20/2021. (IV. 16.) BVOP utasítás a sajátos kezelési igényű fogvatartottak számára kialakított és az egyéb speciális részlegen elhelyezett elítéltekkel kapcsolatos feladatok végrehajtásáról

2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról

